Sběratelské zprávy HK

č. 143 (jaro 2017)

Tento výtisk Sběratelských zpráv HK je bezplatnou a nedílnou přílohou aukčního katalogu č. 139 ČNS, pobočky v Hradci Králové.

Obsah:

1. *Jiří Šretr:* Hodnotící členská schůze pobočky ČNS v Hradci Králové 19.3.2016
2. *Jaroslav Syrový, Ivona Syrová:* Neznámý kutnohorský čtvrttolar Ferdinanda I.
3. *Milan Borůvka:* Medaile Průmyslové jednoty v Čechách od Václava Seidana
4. *Vojtěch Brádle:* Numismatické památky z Bílé věže II. (ražby medailového charakteru), doplnění
5. *Vojtěch Brádle:* Mince ze staveniště Rakousko-Uherské banky v Hradci Králové
6. *Jaroslav Šůla:* Málo známý bankovní úředník Rudolf Schmaus, jeho názory a podíl na tvorbě československých papírových platidel
7. *Martin Foukal*: Kronika pobočky ČNS v Hradci Králové - rok 2016
8. *Výbor královéhradecké pobočky:* Plán činnosti na rok 2017
9. *Výbor královéhradecké pobočky:* Nabídka numismatické literatury

---

Jiří Šretr

Hodnotící členská schůze pobočky ČNS v Hradci Králové 19. března 2016

Přivítání a úvodní slovo měl předseda pobočky pan Jiří Šretr. Požádal přítomné, aby symbolickou minutou ticha uctili památku zemřelých členů Společnosti. Potom seznámil přítomné s programem schůze.

1. Zpráva o činnosti
2. Zpráva hospodáře pobočky
3. Zpráva revizní komise
4. Diskuse k předneseným zprávám
5. Plán činnosti na rok 2016
6. Finanční rozpočet na rok 2016
7. Usnesení
8. Malá aukce numismatického materiálu

Přítomní členové pobočky s tímto programem souhlasili.

Zprávu o činnosti pobočky přednesl předseda pobočky. Zmínil se v ní o množství schůzek, přednášek a o počtu velkých a malých aukcí. Poděkoval těm, kteří zajišťují pro členstvo odběr pamětních mincí a sad oběhových mincí. Dále informoval o ediční činnosti pobočky, kde vyzdvihl práci redaktora Sběratelských zpráv a autora soupisu pamětních ražeb a tisků pobočky ČNS v Hradci Králové pana Martina Foukala. Ve zprávě též vzpomenul na kulturně vzdělávací výlety a exkurse, zvláště na zájezd do Slezska a na severní Moravu, který proběhl ve dnech 24. - 27.9.2015 pod vedením Petra Bárty.

Zprávu hospodáře pobočky přednesl pan Milan Borůvka.

Zprávu revizní komise za nepřítomného ing. Jaroslava Vobořila přečetl člen revizní komise ing. Jan Krementák.

V následující diskusi se několik diskutujících vyjádřilo jen k některým detailům ohledně chystaných akcí.

Plán činnosti na rok 2016 přednesl předseda pobočky jen stručně s tím, že byl vytištěn na pozvánce a ve Sběratelských zprávách č. 142. Vyzdvihl však blížící se výročí 60-ti let od založení královéhradecké pobočky ČNS a informoval o chystané medaili k tomuto výročí a zároveň k 150. výročí bitvy u Hradce Králové 1866. Dále informoval o plánu zajistit pro členy pobočky poznávací a vzdělávací zájezd do severních Čech opět podle scénáře a pod vedením pana Petra Bárty.

Finanční rozpočet na rok 2016 přednesl pan Milan Borůvka.

Ještě před malou aukcí vyhlásil ing. Martin Diviš usnesení Hodnotící členské schůze, která vzala na vědomí přednesené zprávy a schválila plán činnosti s finančním rozpočtem na rok 2016. Pouze 1 člen se zdržel hlasování.

Jaroslav Syrový, Ivona Syrová

Neznámý kutnohorský čtvrttolar Ferdinanda I.

V 415. aukci firmy Dr. Busso Peus ve Frankfurtu n. Mohanem konané dne 5. 11. 2015 byla jako položka 1078 dražena česká mince, kterou doposud neuvádí žádná literatura. Jde o čtvrttolar Ferdinanda I. z roku 1551 z mincovny v Kutné Hoře, kdy úřad mincmistra zastávali společně Pavel Podivický a Matěj Lídl. Tento ročník 1551 doplňuje stále ještě neúplnou ročníkovou řadu kutnohorských čtvrttolarů Ferdinanda I.

Uvedená mince typu MKČ:59 má značnou nálezovou korozi a je o váze 7,10 g.

Literatura:

Ivo Halačka: Vládní mince zemí koruny české 1526-1856, Brno 2011
Aukční katalog firmy Dr. Busso Peus č. 415 ze dne 5. 11. 2015

Milan Borůvka

Medaile Průmyslové jednoty v Čechách od Václava Seidana

V první polovině 19. století došlo k velmi významnému přechodu od manufakturní řemeslné výroby k výrobě strojně průmyslové. V tehdejším mocnářství představovala česká průmyslová výroba vedoucí úlohu. Po vzoru západní Evropy [1] se pokusil v roce 1825 hrabě Dietrichstein založit spolek podporující průmyslovou výrobu. Jeho pokus se na poprvé nezdařil, avšak myšlenka nezapadla a po čtyřech letech pořádání prakticky každoročních průmyslových výstav bylo roku 1829 povoleno zřízení spolku. Členy jednoty se v jejich počátcích stávali především šlechtici. V druhé polovině 19. století se do řad členstva dostávali i úspěšní průmyslníci bez šlechtických titulů. Spolek si dával za cíl vybudování komunity spolupracující v průmyslovém odvětví, pořádání průmyslových výstav,

vybudování knihovny, která se později stala součástí knihovny Technického muzea v Praze, udělování řádů a medailí. Jednota fungovala až do 25. října 1950, kdy valná hromada spolku jednomyslně schválila včlenění včetně veškerého zbývajícího majetku do Technického muzea. Členové jednoty pokračovali svým členstvím ve Spolku Národního technického muzea. Tím byla uzavřena existence jednoho z nejstarších českých osvětových spolků.

Pro Průmyslovou jednotu v Čechách vytvořil pražský rodák Václav Jan Seidan (1817-1870) tři medaile. Původní medaili pro Průmyslovou jednotu vytvořil Manfredini s Cossou (Miltner-Neumann 1852, č. 924, Fiala 1888, č. 4860). Zřejmě došlo k poškození averzního razidla s českým lvem a nové razidlo zhotovil Seidan (Mareš 142) [2]. Je možné, že razidlo prasklo, protože razidlo reversu od Cossy se dalo bez problémů použít. Co však není zcela jasné je doba vzniku první medaile.

Druhou medailí je záslužná (Mareš neuvádí) [3] a třetí medaile sloužící jako osobní věnování (Mareš 145). Obě tyto medaile jsou známy v mnoha provedeních jak udělené (s dorývkou na reversu) tak i neudělené. Nejběžnější medaile s osobním věnováním existuje ve dvou variantách - s monogramem autora WS po stranách znaku s českým lvem a bez monogramu autora u znaku s českým lvem. Domnívám se, že původní razidla byla bez monogramu, protože mě známé kusy s monogramem byly běžně udělovány v druhé polovině 90. let 19. století. Medaile bez monogramu mi je známa zatím jen v několika málo kusech. Lukas ji uvádí pod číslem 447 s poznámkou, že P. Hauser tuto medaili přiřazuje Seidanovi.

líční a rubní strana medaile bez monogramu W-S

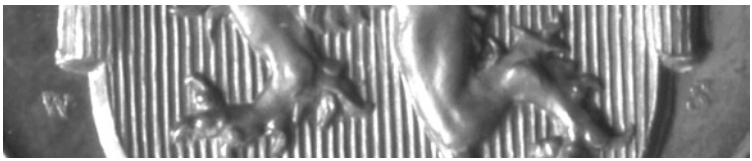

detail monogramu W-S

dorývky na rubní straně

záslužná medaile

Všechny medaile se udělovaly v etujích. Byly to čtvercové krabičky se zeleným sametem a na spodní straně krabičky byl vždy štítek se jménem, kdo medaili obdržel.

Další medaile byly vytvořeny například k uspořádání Průmyslové výstavy Jednotou pro povzbuzení průmyslu (autor Kříž) a další medaile byla vydána u příležitosti Všeobecné výstavy v roce 1891.

Přehled medailí:

číslo	Název	Kov	Průměr (mm)	Citace
1	Medaile podle Manfrediniho vzoru	Bronz	47	Mareš 142
2	Medaile podle Manfrediniho vzoru	Cín	47	Mareš 142
3	Medaile s osobním věnováním	Stříbro	41	Taul NL 1954
4	Medaile s osobním věnováním	Bronz	41	Mareš 145
5	Medaile s osobním věnováním	Bronz pozlacený	41	74. aukce Aurea pol. 868.
6	Medaile s osobním věnováním	Bronz postříbřený	41	Soukromá sbírka
7	Medaile s osobním věnováním bez monogramu WS	Bronz	41	Soukromá sbírka
8	Záslužná medaile	Stříbro	38	74. aukce Aurea pol. 869.
9	Záslužná medaile	Bronz postříbřený	38	Soukromá sbírka
10	Záslužná medaile	Bronz	38	Lukas 227

[1] V Londýně byla podobná společnost založena v roce 1754 založena Royal Society of Arts, v Paříži Societé d'Encouragement pour l'Industrie nationale v roce 1801.

[3] Numismatický časopis československý, rok vydání 1934, Josef Mareš: Václav Jan Seidan a jeho dílo, str. 84-145. Dále jen Mareš.

[2] V Marešově soupise je uvedena medaile Odměna hospodářského spolku v Berouně a Na výstavu rukavičkářů v Praze. Berounská medaile je Marešem špatně přiřazena a Seidanova razidla musela vzniknout velmi brzy po vzniku Jednoty pro povzbuzení průmyslu, protože jsou známy kusy udělené již v roce 1835. Rukavičkářská medaile svým popisem odpovídá záslužné medaili. Mareše při zařazení ovlivnila dorývka, která se vztahovala k výstavě rukavičkářů v Praze. Tato medaile je uložena v Muzeu Hlavního města Prahy inv.č.: MMP D 526. Současně je také vyobrazena v knize Česká medaile 19. století od Jiřího Lukase na straně 88 pod číslem 227.

Literatura:

Aukční katalog 74. aukce Aurea, 3.12.2016 Praha

Mareš, J. 1934: Václav Jan Seidan a jeho dílo. Numismatický časopis československý, X., 84-145

Jiří Lukas: Česká medaile 19. století ISBN: 978-80-85394-65-8, 2009

Miltner, F. K. - Neumann J. 1852: Beschreibung der bisher bekannten bömischen Privatmünzen und Medaillen, Prag

Fiala E. 1888: Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer, I.-II., Prag

Hauser, P. 2006: Katalog meiner Sammlung von Medailen, Plaketen und Jetons aus der Regierungszeit der Kaiser Ferdinand I. und Franz Josef I., I.-II., Horn

Vojtěch Brádle

Numismatické památky z Bílé věže II. (ražby medailového charakteru), doplnění

V předchozím čísle SZ 142 byl uveřejněn článek Numismatické památky z Bílé věže II. (ražby medailového charakteru). Nedopatřením nebyl vytištěn soupis literatury.

Literatura:

Brádle, V. 2015: Numismatické památky z Bílé věže I. (mince a papírová platidla). Sběratelské zprávy 141, 8-14.
Fiala, E. 1888: Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer. II. Abtheilung: Privatmünzen. Prag.
Haimann, P. 2006: Slovník autorů a zhotovitelů mincí, medailí, plaket, vyznamenání a odznaků se vztahem k Čechám, Moravě, Slezsku a Slovensku (1505–2005). Praha.
Koláčný, I. 2006: Řády a vyznamenání Habsburské monarchie. Praha.
Lukas, J. 2009: Česká medaile 19. století. Katalog medailí. Praha.
Novák, E. 1995: Korunovace a korunovační ražby habsburské monarchie v letech 1526–1918. IV. díl. Soupis korunovačních ražeb. Marie Terezie – Josef II. 1740–1790. Štíty.
– 1997: Korunovace a korunovační ražby habsburské monarchie v letech 1526–1918. V. díl. Soupis korunovačních ražeb. Leopold II. – Karel I. 1790–1918. Štíty.
Polívka, E. 1988: Pražský rytec a medailér Antonín Guillemard 1747–1812. Praha.
Suchomel, D. – Videman, J. 1997: Mincovnictví olomouckých biskupů a arcibiskupů (1608–1820). Kroměříž.

Redakce SZ zde tuto chybu napravuje a autorovi se omlouvá.

Vojtěch Brádle

Mince ze staveniště Rakousko-Uherské banky v Hradci Králové

Mezi staré mincovní nálezy z Hradce Králové náleží z několika důvodů zajímavý soubor osmi ražeb, který pochází z prostoru na dnešní třídě Československé armády, kde stojí v současnosti budova České spořitelny (čp. 402/25). Na jejím místě byla v roce 1904 zahájena stavba již neexistující filiálky Rakousko-Uherské banky (*Anonym 1904, 540*). Nedlouho poté se v místním tisku objevila obsáhlejší zpráva, která čtenáře informovala o zde učiněných četných nálezech starožitností (*Anonym 1904a, 645*). Autorem tohoto příspěvku byl téměř jistě Ludvík Domečka, jenž o předmětech ze staveniště banky publikoval i další zprávu (*Domečka 1904, 104–105*). Informace o objeveném materiálu nalezneme rovněž v jím sepisované kronice města (*Pamětní kniha města Hradce Králové 1896–1904, 589*).

Podle zpráv L. Domečky se v místě výstavby banky před vznikem královéhradecké pevnosti nacházelo jedno z ramen Labe, které bylo následně zasypáno. Část nalezených předmětů tvořil materiál pocházející z dříve vyhořelého domu se zámečnickou a pasířskou dílnou. Při stavebních pracích byl objeven poměrně ucelený soubor předmětů skládající se z nástrojů i výrobků. Mezi nimi figurovaly kleště, pilník, četné nože, zámečky, klíče, špendlíky nebo ozdobná sekyrka s vytlačenými medailony. Předměty se nezřídka dochovaly v podobě spečených hrudek. Kromě kovových předmětů se tu objevil různý keramický materiál a zlomky renesančních kachlů. Podle nich a dvou mincí, údajně z let 1559 a 1585, datoval L. Domečka celý soubor do druhé poloviny 16. století (*Anonym 1904a, 645; Domečka 1904, 104–105*).

Ve starém numismatickém fondu královéhradeckého muzea se podařilo identifikovat celkem osm ražeb původem z tohoto staveniště, přičemž šest z nich je možno datovat do 16. století.

1. ČECHY, Ludvík Jagellonský (1516–1526)
mincovna: *Kutná Hora*, AR malý peníz (haléř)
Lit.: Castelin 1932, 68, podobný jako č. 11 (tečka jen nad R); *Gregor 2011, 7, VII.b.-*.
inv. č. N/N 22306

2. ČECHY, Ludvík Jagellonský (1516–1526)
AE malý peníz (haléř) – dobový padělek
Lit.: *Castelin 1932*, 68, podobný jako č. 5; *Gregor 2011*, 6, podobný jako VI.a.1.
inv. č. N/N 22307

3. ČECHY, Ferdinand I. (1526–1564)
AE malý peníz (haléř) – dobový padělek
Lit.: -.
inv. č. N/N 22308

4. ČECHY, Ferdinand I. (1526–1564)
AE malý peníz (haléř) – dobový padělek
Lit.: -.
inv. č. N/N 22309

5. ČECHY, Rudolf II. (1576–1611)
mincovna: *Jáchymov*, mincmistr Pavel Hofmann, AE početní peníz 1586
Lit.: *Mrštík 2004, -; Prokisch 2009*, 302, A.7/1/3/65H.
inv. č. N/N 22310

6. ČECHY, Karel VI. (1711–1740)
mincovna: *Praha*, mincmistr Ferdinand Scharff, AR 3krejcar 1732
Lit.: *Halačka 1988a*, 855, č. 1840.
inv. č. N/N 22311

7. SLEZSKO?, Ferdinand II. (1619–1637)
mincovna: *Hradec u Opavy?*, mincmistři Baltazar Zwirner a Daniel Raschke, AE 3krejcar 1626
Lit.: *Halačka 1988*, 541, č. 1138?.
inv. č. N/N 22312

8. KOSTNICE, město
AR krejcar b. l., s titulem Rudolfa II. (z let 1583–1586)
Lit.: *Nau 1964*, 31, č. 134.
inv. č. N/N 22313

Zajímavost souboru spočívá především ve struktuře zachovaných ražeb. Jednu „minci" patrně zmíněnou L. Domečkou představuje ve skutečnosti jáchymovský početní peníz Rudolfa II. (1576–1611) z roku 1586 se značkou mincmistra Pavla Hofmanna. Zatímco v katalogu těchto ražeb J. Mrštíka (*Mrštík 2004*) není na něm vyražená opisová varianta KHVNIG· zn. REICH uvedena, najdeme ji v práci B. Prokische (*Prokisch 2009*, 302, A.7/1/3/65H). Z areálu města nebo jeho okolí se nejedná o jediný nález početní ražby. V roce 2005 byl početní groš Maxmiliána II. (1564–1576) objeven při archeologickém výzkumu v prostoru bývalého pivovaru, dnes administrativní centrum Královéhradeckého kraje (*Brádle 2010*, 205–206). Na podzim 2011 byl při detektorové prospekci nalezen špatně zachovalý početní groš Rudolfa II. s částečně nečitelným letopočtem 15(97?) na poli v sousedních Svinarech (nepublikováno). Jiný Rudolfův početní groš byl součástí hromadného depotu z nedalekých Libčan (*Skala – Smělý 2011*, 176–181). Tento soubor obsahoval i početní ražby Jana Hanuše ze Šaratic a Radslava Hlavsy z Liboslavě a další takový osamocený exemplář byl koncem roku 2011 objeven znovu při detektorové prospekci v blízkém Radostově (nepublikováno).

V případě čtyř dalších ražeb z tohoto naleziště se jedná o mince z obecného kovu. Z nich jednu, s jistou výhradou kvůli velmi špatnému stavu, představuje 3krejcar 1626 Ferdinanda II. (1619–1637) z mincovny v Hradci u Opavy (?), kde tyto mince vyráběli B. Zwirner a D. Raschke. Jejich ražby jsou součástí také jiných nálezových souborů ve starém fondu královéhradeckého muzea (*Brádle 2012*, 69; Brádle 2013, 94).

Podstatně zajímavější jsou tři zbylé mince, u nichž jde o dobové padělky malých penízů (haléřů). První z nich napodobuje ražby Ludvíka Jagellonského (1516–1526) a ostatní Ferdinanda I. (1526–1564). Falzum Ludvíkova haléře se dá označit za poměrně zdařilé a v lehce zjednodušené podobě odpovídá Castelinovu pátému typu (*Castelin 1932*, 68). Falza haléřů Ferdinanda I. se vyznačují na pohled trochu hrubším provedením, ale originální mince napodobují relativně věrně. U obou se jedná o ražby bez letopočtu, které byly vyraženy různými razidly. Na jedné se vedle koruny objevují tečky a na druhé patrně hvězdičky.

Mezi objevené mince náleží dále jeden pravý haléř Ludvíka Jagellonského. Jeho jistou zajímavost představuje absence tečky vedle koruny nad písmenem „P". Zbývající minci z 16. století reprezentuje krejcar města Kostnice s titulem Rudolfa II. Ten vedle početního peníze tohoto panovníka představuje nejmladší minci z tohoto období vzhledem ke svému vzniku v 80. letech. Výčet známých ražeb doplňuje 3krejcar 1732 Karla VI. (1711–1740) z pražské mincovny.

Pokud shrneme informace o souboru ze staveniště Rakousko-Uherské banky, lze říci, že se jedná o ražby objevené na druhotném místě uložení. Dvojice mincí (3krejcary Ferdinanda II. a Karla VI.) se zbylými ražbami původně skoro jistě nijak nesouvisela a je náhodnou pozdější příměsí v zásypu. Minimálně část ostatních mincí z 16. století by měla patřit k materiálu, který se do něho jako celek dostal z domu s vybavením a výrobky někdejší zámečnické a pasířské dílny.

Protože na staveništi banky objevené předměty pocházejí z některého vyhořelého domu, je vhodné uvést, že ničivý požár, jemuž padlo za oběť několik desítek budov, zasáhl město v roce 1586 (*Mikulka 1997*, 355), což se kryje s nejmladšími zachovanými ražbami. Menší požáry v různých částech města nebo na jeho předměstích jsou však doloženy také z pozdějších let.

Na závěr tohoto příspěvku je třeba ještě doplnit, že ve fondu uměleckého průmyslu královéhradeckého muzea (inv. č. U/A 305) je uložen norimberský početní peníz s obrazem tří lilií a tří korun kolem růžice na jedné a říšského jablka na druhé straně. U něho je uvedeno, že pochází z čp. 402. Jestli byl nalezen při výše popsaných stavebních aktivitách v roce 1904, ovšem nemůžeme prokázat, i když se to zdá být pravděpodobné.

Foto:

Miroslav Beneš, Muzeum východních Čech v Hradci Králové.

Prameny:

Pamětní kniha města Hradce Králové 1896–1904, Státní okresní archiv Hradec Králové, fond Hradec Králové – městský úřad, inv. č. 516, kniha č. 227.

Literatura:

Anonym 1904: K ruchu stavebnímu v Hradci Králové. Ratibor 21, č. 44 z 16. 7. 1904, 540.
– *1904a:* Nalezené starožitnosti. Ratibor 21, č. 51 z 3. 9. 1904, 645.
Brádle, V. 2010: Nálezy mincí při archeologických výzkumech v Hradci Králové. Numismatický sborník 24, 203-211.
– *2012:* Poznámka k mincovním nálezům z Čistěvsi (okr. Hradec Králové). Sběratelské zprávy 134, 69-70.
– *2013:* Poznámky k několika nálezům mincí a papírových platidel z Hradce Králové. Sběratelské zprávy 135, 92-96.
Castelin, C. O. 1932: Příspěvky k chronologii haléřů Vladislavových a Ludvíkových (nález mělnický). Numismatický časopis československý 8, 63-73.
Domečka, L. 1904: Nález starožitností v Hradci Králové. Archiv 1, č. 7 z 25. 10. 1904, 104-105.
Gregor, P. 2011: Varianty haléřů Ludvíka Jagellonského dokončení. Numismatické zprávy ČNS 2, č. 4, 5-9.
Halačka, I. 1988: Mince zemí Koruny české. 2. díl. Kroměříž.
– *1988a:* Mince zemí Koruny české. 3. díl. Kroměříž.
Mikulka, J. 1997: Dějiny Hradce Králové do roku 1850 I./2. Hradec Králové.
Mrštík, J. 2004: Mince zemí Koruny české. Vládní početní groše a peníze 1551-1662. Kroměříž.
Nau, E. 1964: Die Münzen und Medaillen der oberschwäbischen Städte. Freiburg im Breisgau.
Prokisch, B. 2009: Die Raitpfennigprägung in den österreichischen Erbländern. Teil 1: Text und Katalog. Veröffentlichungen des Institutes für Numismatik und Geldgeschichte, Band 12. Wien.
Skala, J. - Smělý, T. 2011: Nález početních grošů z konce 16. století z Libčan (okr. Hradec Králové). Numismatický sborník 25, 176-181.

Jaroslav Šůla

Málo známý bankovní úředník Rudolf Schmaus, jeho názory a podíl na tvorbě československých papírových platidel

Poté, co jsem začátkem roku 1980 opustil Muzeum východních Čech v Hradci Králové a jeho numismatický depozitář, ztratil jsem sice možnost pracovat s jeho sbírkami, ale na druhé straně se mi otevřela možnost pracovat pro numismatiku v rámci studia archivních pramenů v Archivu Státní banky československé v Praze a Státního ústředního archivu v Praze. Využil jsem této vzácné příležitosti, a tak vznikly některé mé články a studie o československé měně a jejích platidel, zejména pak po roce 1989, když byly zpřístupňovány některé do té doby utajované fondy.

Toto studium archivních dokumentů, navazující na předchozí počáteční výzkumy,[1] se týkalo několika okruhů a přineslo v mnohých směrech nový pohled na vznik a rozvoj československé

[1] *Falešný návrh na československou jednokorunovou státovku I. emise.* SZ 28, Hradec Králové 1979, s. 13–15; *Tisk československých státovek a bankovek v Pardubicích*. Tamtéž, s. 16–23; *Budování československé měny po první světové válce*. Hradec Králové 1979 (Příloha k 28. číslu Sběratelských zpráv), stran 48; *Rakousko-uherské bankovky s přetiskem „Pro Vitorazsko"*. SZ 30, 1980, s. 25–27.

měny. Jednalo se o články osvětlující prehistorii a vznik československé měny,[2] tvorbu prvých československých mincí [3] a státovek [4] a vznik československých bankovek,[5] osudy československé měny za II. světové války,[6] obnovu československé měny po II. světové válce a přípravu definitivních československých měnových prostředků, zejména bankovek [7] i medailonky o našich významných finančnících.[8]

[2] *Numismatické památky z dob bojů o československou samostatnost a úsilí o vybudování republikánské měny nově vzniklé ČSR*. Správy XI, č. 2. Košice 1984, s. 42–49; *Numismatické památky na československý odboj v Itálii za 1. světové války (1915 – 1918)*. Merkur revue IX, č. 4, Brno 2004, s. 24–27; *Československé peníze – peníze na území Československa (Malé zamyšlení)*. Správy XI, č. 4. Košice 1984, s. 100–112; *Poukázky Zemské banky království Českého – neemitovaná první československá papírová platidla* [spoluautor: Jiří Šouša]. Časopis Společnosti přátel starožitností 118, Praha 2010, s. 33–51.

[3] *Snahy o obnovení mincovny v Praze a Kutné Hoře v letech 1918 – 1938*. In: Naší paní profesorce (Rozšířená příloha SZ k č. 64), 1990, s. 26–31; *Střední znak Republiky československé na našich kovových platidlech*. SZ 71, 1993, s. 14–22; *Výtvarní umělci z Podkrkonoší a jejich podíl na vzniku prvních československých mincí*. Krkonoše - Podkrkonoší. Vlastivědný sborník. 22, Trutnov 2016, s. 363-391; *Návrh československé mince s textilním motivem*. Z dějin textilu, 2. Ústí nad Orlicí 1982, s. 67–71; *Název československé měnové jednotky a úvahy o jeho změně*. SZ 59, 1988, s. 269–273; *Nerealizovaná desetikoruna na paměť dr. Miroslava Tyrše*. SZ 55, 1987, s. 150–152;

[4] *Několik poznámek k problematice výměny rakousko-uherských platidel za platidla Republiky československé*. SZ 57, 1988, s. 198–201; *Československé státovky tzv. I. emise*. Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy. 4. Ostrava 2013/1, s. 23–64; *Prostějovský rodák Ing. Karel Hazura, spolutvůrce prvních československých platidel*. Historica 5. Ostrava 2014/2, s. 199–220; *Několik poznámek k historii vzniku československých státovek I. emise v hodnotě 1 Kč, 5 Kč*. SZ 58, 1988, s. 244–249; *Státní znak na československých státovkách I. emise*. SZ 62, 1990, s. 50–56; *Reportáž o první československé stokoruně* [spoluautor: Václav Šplíchal]. SZ č. 109–110, 2004, s. 266–270; *Vzpomínky na práci v „házovské" tiskárně*. SZ 38, 1982, s. 227–230; *Počátky litevské měny a tiskárna A. Haase*. SZ 39, 1982, s. 270–280.

[5] *Proponovaná československá pětitisícikoruna s portrétem Antonína Švehly*. SZ 59, 1988, s. 273–277; *Ještě jednou o Švabinského pětitisícikoruně*. SZ 75–76, 1995, s. 151–155; *Mobilizační přípravy Národní banky československé v Praze a historie tzv. mobilizačních státovek*. In: Jaroslav Šůla, Tři studie z české numismatiky. Hradec Králové 1989 (příloha k 60. číslu Sběratelských zpráv), s. 48–70; J*ak vznikala československá bankovka 100 Kč s datem 10. ledna 1931 (tzv. Švabinského stokoruna)*. SZ 65, 1991, s. 140–156, SZ 66, 1991, s. 162–176;

[6] *O vzniku mincí Protektorátu Čechy a Morava*. Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 1/1993, Z pomocných věd historických XI – Numismatica. Praha 1996, s. 75–88; *Ražba mincí pro české země v době nacistické okupace*. Numismatický sborník XVIII, Praha 1989, s. 155–184; *Josef Vlček. Autor slovenských papírových platidel.* Rodným krajem č. 15, Červený Kostelec 1997, s. 43–44; *Marky spojeneckých armád 1944 na území Československa.* SZ 38, 1982, s. 234–239; *Ještě jednou o poukázkách 1944 pro Československo*. SZ 92, 2000, s. 58–59; *Z historie stažení československé jednokorunové poukázky tzv. série 1944 z oběhu*. SZ 87, 1998, s. 215–224.

[7] *Obnova československé měny po druhé světové válce*. Hradec Králové 1986 (Příloha ke SZ č. 52, 55 a 58), stran 87; *O vzniku československé tisícikorunové bankovky tvaru B/2 (s datem 16. května 1945)*. SZ 68, 1992, s. 231–236; *Československá pětitisícikorunová bankovka tvaru A s datem 1. listopadu 1945*. SZ 95, 2000, s. 144–147; *Některé oficiální úvahy o struktuře, ražbě a oběhu československých mincí v období od měnové reformy roku 1945 do peněžní reformy v roce 1953*. NL 46, 1991, s. 33–52; *Nevydaná československá papírová platidla z let 1945 až 1953 v archivu a v muzejních sbírkách* [spoluautor: Jiří Šouša]. Muzejní a vlastivědná práce 39, Praha 2001, s. 18–36; *Otazníky kolem československé hliníkové pětikoruny 1952* [spoluautor: Jiří Šouša]. Merkur revue IX, č. 1, Brno 2004, s. 24–27; *Československá pětikoruna tvaru A/1 a tvaru A/2*. SZ 98–99, 2001, s. 241–244; *Příprava (definitivních) československých bankovek v letech 1945 – 1953* [spoluautor: Jiří Šouša]. Sborník archivních prací 53/1, Praha 2003, s. 61–127; *Příprava československé hlubotiskové bankovky v hodnotě 5000 Kčs* [spoluautor: Jiří Šouša]. Merkur revue 8, Brno 2003, č. 5, s. 24–25; *Jak vznikaly československé bankovky, státovky a mince „rublového" charakteru. Pražská a moskevská jednání o platidlech peněžní reformy 1953 „krok za krokem"* [spoluautor: Jiří Šouša]. Náchodsko od minulosti k dnešku, 6. Náchod 2009, s. 363–397; *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50 : 1* [spoluautor: Zdeněk Jirásek]. Praha 1992, stran 159; *Z ohlasů peněžní reformy v Československu v roce 1953*. SZ 63, 1990, s. 72–78; *Známe „hladovou" korunu. Existovaly ale také „hladová" tříkoruna, pětikoruna, …?* SZ 79–80, 1997, s. 270–273; *Varianty československých mincí vzoru 1953*, ročník 1953. SZ 67, 1991, s. 211–219; *Papírová platidla peněžní reformy v Československu roku 1953*. NL 56, 2001, s. 12–19; *Ražba československých drobných mincí v letech 1953 – 1981*. SZ 37, 1982, s. 205–212; *Přípravy a emise československých měditiskových bankovek v letech 1953 (1958) až 1959 (1961). (Prvá oběrna ofsetových bankovek vzoru 1953 za bankovky měditiskové* [spoluautor: Jiří Šouša]. Muzejní a vlastivědná práce, 42, Praha 2004, s. 145–168; *Příprava československých měditiskových bankovek v hodnotě 50 Kčs a 100 Kčs v letech 1959 (1962) až 1965 (Dovršení úsilí československé vlády o vydání mírových,definitivních*

Postupně ve mně vznikala myšlenka vydat přehledy o vzniku a rozvoji československé měny, které jsem periodizoval následně:
a/ vznik československé měny a její platidla mincovní i papírová (státovkové epochy);
b/ československá měna a platidla bankovkové epochy;
c/ měna a platidla za II. světové války na území bývalé Československé republiky;
d/ československá měna a platidla po osvobození v roce 1945 po současnost.

Vypracoval jsem jednotnou koncepci a osnovu, pro tuto myšlenku jsem získal některé historiky, kteří však bohužel v průběhu let odmítli z různých důvodů účastnit se na tomto jistě potřebném projektu. Sám jsem pak porůznu publikoval dílčí poznatky. Nakonec zůstalo u dvou výše zmíněných populárních nástinů. Realizovala se nakonec poslední část projektu,[9] takže z ambiciózního plánu zůstalo bohužel pouze torzo, které nebylo do dnešních dnů doplněno.

Zájemcům o republikovou měnu tak uniklo jméno bankovního úředníka Rudolfa Schmause, které by nemělo upadnout v zapomenutí.[10]

Podle osobního spisu, uloženého v České národní bance,[11] narodil se 14. prosince 1876 (místo narození ani domovská příslušnost není uvedena), absolvoval 5 ročníků reálného gymnázia (1892) a poté v roce 1896 4 ročníky Československé obchodní akademie (1896; místo neuvedeno). V období 15. 9. 1892 až 15. 9. 1893 byl zaměstnán na Berním úřadu v Dolních Kralovicích, poté od 1. 9. 1896 – 15. 1. 1897 v První občanské záložně v Holešovicích, od 16. 1. 1897 do 6. 7. 1900 v Zemské bance království Českého v Praze a následně od 7. 7. 1900 do 31. 12. 1920 u Rakousko-uherské banky ve Vídni a poté u Bankovního úřadu Ministerstva financí v Praze,[12] pak v Národní bance Československé. Zde byl od 1. 7. 1919 zaměstnán jako kontrolor, od 1. 1. 1920 jako vrchní kontrolor, od 1. 1. 1924 jako inspektor a byl povyšován postupně do vyšších tříd. Ke dni 1. 2. 1932 byl přeložen do výslužby jako inspektor I. třídy. Ve služebním výkazu uváděl znalost těchto řečí: česky, německy, francouzsky, anglicky a maďarsky, ovládal český a německý těsnopis.

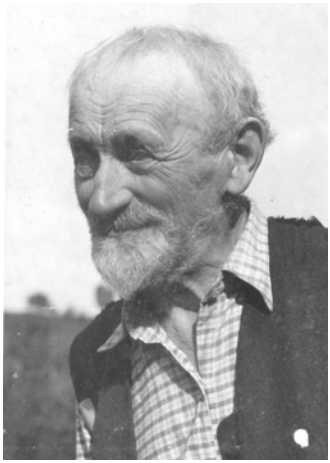

hlubotiskových bankovek po II. světové válce [spoluautor: Jiří Šouša]. Sborník prací východočeských archivů, 9. Zámrsk 2004, s. 163–196; *Přípravy čs. měditiskových bankovek 100 Kčs a 50 Kčs v letech 1953 (1958) až 1959 (1961)* [spoluautor: Jiří Šouša]. Merkur revue X, č. 2, 2005, s. 24–29; *Kde se tiskly československé stokoruny tvaru II s letopočtem 1961?* Merkur revue, IX, č. 6, s. 27–30; *První československá hlubotisková desetikoruna* [spoluautor: Jiří Šouša]. Východočeské listy historické 23–24, Hradec Králové 2005, s. 493–509; *O některých kuriózních návrzích na československá platidla.* SZ 64, 1990, s. 112–116; *Akademický malíř Bedřich Šimon a tvorba československých pamětních mincí.* SZ 58, 1988, s. 230–238; *Platidla československých věznic 1948 – 1992*. Hradec Králové 1994 (Příloha k 74. č. Sběratelských zpráv), stran 34; *Karel Svolinský a tvorba československých papírových platidel v letech 1948 – 1953*. Časopis Matice moravské 114, Brno 1995, s. 91–113; *Přehled československé měny v letech 1918 – 1989*. In: Měnové systémy na území Českých zemí 1892 – 1989. Opava – Praha 1995, s. 15–52.

[8] *JUDr. Ladislav Karel Feierabend, ministr financí ČSR*. SZ 69, 1992, s. 268–281, SZ 70, 1992, s. 294–309; *Orlickokostelecké dětství a královéhradecká studia Ladislava K. Feierabenda* [spoluautor: Josef Juza]. Studia Slováckého muzea, 5, Uherské Hradiště 2000, s. 215–221; *JUDr. Jan Viktor Mládek, významný český a mezinárodní finančník 20. století*. Bankovnictví č. 24/96, Praha 1996, s. 5–7; *JUDr. Jan Viktor Mládek, významný český a mezinárodní finančník 20. století*. In: Peníze v proměnách času. Sborník příspěvků z konference k 50. výročí založení pobočky České numismatické společnosti v Ostravě, která se konala ve dnech 3. – 4. 10. 1996. Ostrava 1998, s. 105–120.

[9] Jiří ŠOUŠA – Jaroslav ŠŮLA, *Peníze v proměnách moderní doby. Tvorba československých bankovek v letech 1945 – 1989*. Praha – Pelhřimov 2006, stran 369.

[10] Bohužel nefiguruje ani v encyklopedii československé a české numismatiky, viz: Zdeněk PETRÁŇ – Pavel RADOMĚRSKÝ, *Encyklopedie české numismatiky.* Praha 1996.

V době příprav nové československé republikové měny se celonárodně diskutoval její název. Navrhovaly se denáry, groše, tolary, hřivny, rašíny, lvi, franky, sokoli (a jejich díly: drápky a brky nebo stotinky), ale tato historie je známá.[13] Mezitím se připravovaly mince, a poněvadž název měny nebyl definitivně stanoven, nebyla na prvních republikových mincích uvedena měnová zkratka.

Odluka nové československé měny od měny rakousko-uherské byla „na spadnutí" a ve finančních kruzích se diskutovala a připravovala. Realizovala se – jak známo – po pečlivých přípravách koncem února roku 1919 kolkováním stávajících bankovek rakousko-uherské měny. Do jejích příprav zasáhl svým komickým názorem právě Rudolf Schmaus. Vydal totiž v únoru 1919 obsahově poněkud zmatenou brožuru *Neudržitelnost a nedozírné následky kolkování peněz. Bezpečný a jedině spravedlivý způsob nápravy měny*. Nevěřil v úspěšné provedení kolkovací akce (která prý nemůže být realizována ani za 8 týdnů), navrhoval měnovou jednotku „*1 celý*", rozpadající se na desetiny a setiny. V této měně měly být vydány státovky po 1000, 100, 10 a 1 c, a mince po 10 a 1 s, které měly nahradit dosavadní měnu dnem 1. ledna 1920. Odmítal frankovou měnu (o které se uvažovalo jako o měně opřené o zlaté krytí), navrhl vlastní znění zákona o vydání nových platidel a „poradil", že pokud nemáme „*důkladně vyzbrojené tiskárny vlastní*", můžeme nové státovky tisknout „*pod vlastním dozorem*" v tiskárně Rakousko-uherské banky ve Vídni. Měli jsme štěstí, že ministr financí JUDr. Alois Rašín se nedal ovlivnit Schmausovými názory a situace dopadla tak, jak dopadla.

Podruhé se setkáváme s Rudolfem Schmausem při tvorbě tisícikorunové státovky s datem 12. prosince 1919. O její tisk měla zájem jak londýnská firma Waterlow & Sons, tak americká American Bank Note Company v New Yorku (ABNCo), která nakonec zakázku vyhrála a kontrakt na ni podepsal ministr Rašín 12. června 1919. Objednávka byla pak změněna novým ministrem financí (8. 7. 1919, dr. Cyril Horáček) a starosti o tisk v USA připadly Rudolfu Schmausovi. Odjížděl z Francie do USA 29. června 1919 a rozzlobený poslal dopis do Prahy, neboť kvůli stávce lodních topičů v Le Havre měl zpoždění („*následkem stávky jsme již od včerejšího poledne naloděni v Havru a vyčkáváme dobrých 30 hodin, až se pánům topičům uráčí, což prý bude dnes večer v 8 hodin. Není to právě ještě žádným velkým požitkem cestovati v době všeobecných libovůlí […] Venku je vítr, jak se patří a pohoupá násto dost. Cesta potrvá asi 9 dní*"). R. Schmaus přijel do New Yorku 12. 7. 1919 večer a již 21. 7. tiskárna poslala ministru financí Československé republiky do Prahy zprávu, že se tisícikoruny „*právě dohotovují*" a první vicepresident společnosti ABNCo. pan E. D. Woodhall sděloval 31. 7. 1919 československému ministru financí, že „*tisknutí 1.000 korunových bankovek výborně pokročilo tak, že budeme moci dostáti termínu dodávky, jak byl smlouvě stanoven" a poněvadž „Provádění 1.000 korun dostatečnou měrou již pokročilo", „pan Schmaus odkábluje Vám přibližně den zásilky prvního 1 000 000 bankovek, a to v nejbližších dnech"*.

Situace však byla jiná, než z New Yorku hlásili do Prahy. Na tisícikoruně se v textu v azbuce (denominace) vyskytla chyba a 23. 9. 1919 začala kabelová korespondence mezi BÚMF a ABNCo, jak mohla chyba vzniknout a jak ji odstranit, což měl udělat právě R. Schmaus. Dne 29. září ABNCo sdělovala odstranění chyby a slíbila první zásilku na konec následujícího měsíce. Konečně v listopadu začala přeprava prvé části našich tisícikorunových státovek I. emise. Byla naložena 6. listopadu (série A) a zásilku doprovázel R. Schmaus, zbytek byl dovezen 30. ledna 1920 do Prahy a poté byly státovky urychleně dodávány na filiálky BÚMF. Tím ale problémy neskončily. Ještě 11. prosince 1919 sděluje

[11] Archiv České Národní banky v Praze (dále jen: A ČNB Praha), Osobní spis Rudolf Schmaus.

[12] Bankovní úřad ministerstva financí v Praze byl pověřen funkcí československého emisního ústavu Nařízením vlády republiky Československé ze dne 6. března 1919 o úpravě poměru k Rakousko-uherské bance. Viz blíže: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Praha 1919, částka XXV ze dne 11. března 1919, s. 155–156; Vilém POSPÍŠIL, *Bankovní výbor a Bankovní úřad ministerstva financí*. Ročenka československé republiky, I. Praha 1922, s. 273–274; Jiří NOVOTNÝ, *Bankovní úřad při ministerstvu financí a jeho úloha v měnové politice v letech 1919 – 1922*. Slezský sborník 72, Opava 1974, s. 274–285.

[13] Podrobněji: Bohuslav HLINKA – Pavel RADOMĚRSKÝ, *Peníze, poklady a padělky. Mince a jejich nálezy na československém území*. Praha 1975, s. 260–264.

BÚMF československému vyslanectví v Paříži, že R. Schmaus, *„který byl vyslán jako důvěrnický orgán pro tisk státovek do Ameriky", „pravděpodobně 22. listopadu 1919 opustí New York a poveze sebou buď celý zbytek nákladu tisícikorun neb velikou jeho část"* a vyzval naši legaci, *„byste byli panu Schmausovi, pokud pojede přes Paříž a bude Vaší podpory potřebovati, při reexpedici tohoto dalšího množství nápomocni a urychlili je dle možnosti, čímž jedině boj náš proti bankovkám s padělanými kolky může býti usnadněn"*.

Došlo ale k situaci, že chyběly v zásilce tři státovky a byly dodány vadné výtisky, což vedlo začátkem roku 1920 k výměně chladných dopisů mezi BÚMF v Praze a ABNCo. v New Yorku. Československá strana se však nedala zaskočit mocnou firmou a BÚMF 5. 3. 1920 reagoval oznámením, že existují vadné výtisky bez označení série a čísla, načež americká tiskárna požádala o důkaz. Když jí byl poskytnut, tak se omluvila a rezignovaně napsala do Prahy 9. 4. 1920, že jde o selhání lidského faktoru. Roztržka byla tak zažehnaná, a obě strany začaly opět spolu korespondovat o další spolupráci a firma ABNCo. provedla dotisk dalších tisícikorun série „C"[14].

Vydaná československá tisícikorunová státovka I. emise s datem 15. dubna 1919 (Sém č. 213; Bajer č. 14) byla oznámena 12. prosince 1919 (oficiálně byla v platnosti do 30. 6. 1937) a současně vyšlo nařízení československé vlády o stažení československých státovek/kolkovaných bankovek RUB k poslednímu dni roku.[15]

Roku 1922 Rudolf Schmaus vydal brožuru *Ve službách peněz a číslic. Důležité praktické pokyny ku spolehlivému rozpoznávání jakýchkoliv padělků, krom toho pak ku zpříjemnění úmorného počítání dnů a úroků, převádění £, hledání chyb atd.* [16]

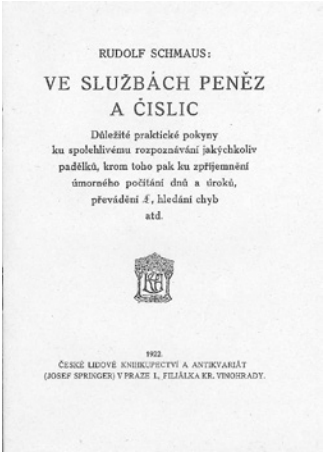
RUDOLF SCHMAUS:

VE SLUŽBÁCH PENĚZ A ČISLIC

Důležité praktické pokyny ku spolehlivému rozpoznávání jakýchkoliv padělků, krom toho pak ku zpříjemnění úmorného počítání dnů a úroků, převádění £, hledání chyb atd.

1922.
ČESKÉ LIDOVÉ KNIHKUPECTVÍ A ANTIKVARIÁT (JOSEF SPRINGER) V PRAZE I., FILIÁLKA KR. VINOHRADY.

titulní stránka publikace a několik následujících stránek

[14] Blíže viz: AČNB Praha, BÚMF –NBČ, sign. I – 44 – 12/109, složka č. 1. Spis studoval rovněž Miroslav MIXA: *Jak putovaly naše peníze přes Atlantik*. Notafilie, Interní bulletin KSPP ČNS. 6. Praha 1978, s. 15–22. O problémech s tiskem československých státovek v USA viz podrobněji: J. ŠŮLA, *Československé státovky tzv. I. emise*. Historica, 4, Ostrava 2013, s. 43–49.

[15] *Vyhláška Bankovního úřadu ministerstva financí ze dne 12. prosince 1919 o vydání státovek 1000korunových československých s datem 15. dubna 1919*. Sbírka zákonů a nařízení státu československého, částka 135 z 12. prosince 1919, s. 985, čís. 641. Roku 1933 vydala Národní banka československá v Praze bankovku, obdobnou výše popisované státovce, s datem 8. dubna 1932, rovněž tisknutou v USA (Bajer č. 26), ale s odlišným textem (např. na reversu bankovky chybí denominace v polském jazyku). Státovka i bankovka jsou vyobrazeny v reprezentativním díle, vydaném Českou národní bankou (Jarmila HÁSKOVÁ, Miroslav KOŠTEL, Jiří NOVOTNÝ, Jiří PEKÁREK, Leopold SURGA, *Československé bankovky, státovky a mince. 1919 – 1992*, Praha 1993). Bohužel, došlo zde k trapné chybě: tisícikorunová státovka I. emise, vyobrazená na s. 61, je vyobrazená s reversem bankovky, a pro vyobrazení bankovky z roku 1932 na s. 65 byl použit revers státovky I. emise z roku 1919.

[16] Praha 1922.

Jak dívati se na peníze, nemáme-li přehlédnouti padělků.

Špatní lidé čím dále tím více se snaží seč jsou, aby ostatním zprotivili už i to tržení peněz, které přece po všechny věky se zdálo býti zaměstnáním nejvábnějším a nejveselejším.

Vyskytali se ovšem vždycky příživníci, kteří se pokoušeli, aby na úkor důvěřivosti bližních podstrčili tu a tam nějakou svou napodobeninu místo platidla pravého, ale všechen jejich um zpravidla ani zdaleka nedostačoval, aby zmohl technické obtíže, kterými povolaní výrobci peněz oněm nepovolaným cestu za sebou tarasili. Výrobky musily se značně lišiti již následkem velkých rozdílů v reprodukčních prostředcích, jakými vládly tiskárny cenných papírů, oproti těm, jaké mohly býti přístupny napodobitelům. Zálusk na napodobení potlačován bývval tedy často již pouhou autokritikou, ať už pokusivších se, anebo o tom teprve uvažujících.

Bývaly-li pak padělky opravdu bílou vranou, nebylo divu, že při běžném přijímání peněz, obecenstvo s jejich možností takřka nepočítalo, berouc šmahem vše, aniž by si »obrázku« vůbec blíže všimlo. Dnes by však bylo vskutku na čase, aby se odložil na straně příjemců ostych a na straně platících nedůtklivost, pak-li si první peníz, kterým druzí jim platí, prohlédnou co nejzevrubněji, neboť nelze popříti, že nabyla úžasných rozměrů jednak troufalost, s jakou se v posledních zneklidněných létech padělání peněz

rozmohlo po celém světě, a pak neuvěřitelně vzrostla rafinovanost, se kterou tito mezinárodní škůdcové lidstva nančili se obcházeti přerozmanité ty překážky, od nichž různí techničtí odborníci peněžotisku očekávali, že odstraší již svojí komplikovaností, pro námahu a zdlouhavost, kterých by vyžadovalo jejich jakés takés vystihnutí napodobeninou, mělo-li by býti dosaženo aspoň takové podoby, aby oklamala bystrozrak průměrně pozorného příjemce peněz.

Ale nadešel čas, kdy jest svrchované třeba právě tento »průměr pozornosti« podstatně zvýšiti, neboť soudě dle určitých případů, očekávání se nijak neshoduje se skutečností. Padělatelé se svým ideálům bližší kroky milovými! Dosud se sice při nejlepší vůli nemohou honositi takovou virtuositou, že by byli některé originály dovedli napodobiti k nerozeznání, věrně do všech jednotlivostí, kdyby se však záhy všeobecná úroveň pozorovacího a rozlišovacího smyslu nezvýšila, neuplatnily by se náležitě ani všechny ty různé ochranné prostředky, které platidla nezbytně daleko spíše hyzdí, než krášlí, ač pro bezpečné rozpoznávání padělků jsou nepostrádatelny, buď pro nedostižnost své jemnosti, nebo pro provedení, které stejnou cestou není možno napodobiti podle originálů. Sebe větším pokrokem ve zdčšování výroby nedocílí se však kýženého výsledku oproti trestné reprodukci, nevzroste-li úměrně i porozumění širokých vrstev. Neobeznámení se s penězi, anebo nedostatečná pozornost při jich přijímání, jsou zrovna tak málo omluvitelny, jako když majitel nedobytné ohnivzdorné skříně nechá své cennosti venku na pospas, anebo se nepřesvědčí, zda zavřel, neboť kdo přijme padělek, ten nedopustil se právě ničeho jiného, než že se dostatečně nepřesvědčil, jest-li svůj majetek správně »zavřel«, protože se ať už svojí nepozorností, anebo nezkušeností dal ošáliti právě o

vnitřní hodnotu peníze, pokud spočívá v tom, že není »papír jako papír«.

Právě pronesený osvobozující výrok pražské poroty alespoň nezvratně dokázal, že trestní pohrůžka na peněžích se stala illusorní, takže jediné bezprostřední pozornost jest nejjistější svépomocí!

Že vycvičení oka ve vyhledávání a správném posuzování rozdílů, kterých někdy z různých příčin i právě hodnoty rozličných emisí mezi sebou nejsou prosty, jest vlastně velmi snadné, to potvrdí každý všímavý sběratel známek — filatelista. Ale u peněz není to v prvé řadě vůbec ani oko, od něhož prvý poplašný signál pochází, nýbrž hmat. A dosud každý padělek, byt byl i v jednotlivostech sebe líp napodoben, ve svém celku mezi pravými přec jen vždy na sebe upozornil celkovým odchylným dojmem, poněvadž působí zrovna tak poplašně, jako každý falešný tón v záplavě ladících, které přeslechuje. Záleží pouze na tom, jak se kdo k takové disharmonii zachová. S trochou trpělivosti a dobré vůle mohl by si však každý, koho povolání nutí, aby penězi manipuloval, už bedlivým všímáním si jich, osvojiti jakýsi rozhled, v čem že vlastně výroba platidel spočívá, neboť jest to nejlepší cesta, kterou lze si vytříbiti cit až do té míry, že nezůstane v pochybnostech nerozhodnut, nýbrž že s jistotou sám si usoudí, kam až sahá možnost nahodilých chyb, neb úchylek tisku a pod., a v čem že třeba zase spatřovati nesrovnalost takového rázu, že při normální výrobě nastati nemohla, takže tedy určitě musí jíti jen o padělek.

O výrobě peněz sice do veřejnosti proniklo dosud málo zpráv, ale za to grafické umění zpřístupnělo víc než dost, i lze dle jednoho souditi o druhém. Obojí jest velmi zajímavé, z našeho stanoviska pak zejména tím, že jedno druhé vlastně podporuje, ale hned se na-

vzájem zas potírá. Výrobce peněz musí dbáti toho, aby sám svůj výrobek co nejvíce porušil, být i na úkor vzhledu, kdežto padělateli vlastně není zas mnoho po tom, aby věděl, jak která bankovka vznikla, poněvadž on musí docela opačně začínati zrovna od jejího konce budovati.

Tvůrci bankovek nanášejí většinou křížem krážem co nejpestřejší vrstvy barev v různém, ale polohou co možno ustáleném uspořádání na sebe; místy vynechává se buď původní běl papíru, nebo zas určitá barva, která se ale hned v sousedství zastírá přetiskem spektrálně barvou blízkým, aby se napodobiteli znemožnilo vyřešení fotografickým rozkladem pomocí barevných filtrů a vhodných citlivých emulsí, na základě doplňování se barev.

Padělatel musí tedy volky nevolky zvětšovati, většinu překreslovati, nehledíc se zbytky hromadného obrazu odstraňovati a na konec zase zmenšovati; při tolika procedurách není ovšem možno, aby nerociybil v jemnějších partiích, obličejích, ozdobných guillochích, zejm. na však v drobném písmu a pod. Dovede-li ze spletí barev vymotati některé linie správně, nebývá tomu tak se všemi, i vznikají zvláště tam, kde se čáry protínají, nebo barvy částečně kryjí, nuance podstatně jiné.

Potom se obraz bankovky sestavuje úmyslně různými způsoby tisku, kdežto napodobitel přirozeně zůstává co možno při jednom, neboť mu to jest snažším a co se nestejného vzhledu týče, spoléhá, že to neodborník nepozná. Proto třeba míti na paměti, že tisk nutno rozeznávati především podle toho, v jaké tiskovní se barva před otiskutím na desce nalézala, zda v rovině: tisk plošný (Flachdruck), kamenotisk, přenoska (Offset),

tisk z aluminia, gumy, světlotisk (Lichtdruck), atd., či ve výši: tisk s výše (Hochdruck), knihtisk, tisk se štočků, galvan, autotypu, litiřiny, dřevorytu a pod., anebo konečně v hloubce, tedy v prohlubeninách, pod úrovní povrchu desky, jenž jinak musí zůstati úplně hladkým: tisk z hloubky (Tiefdruck), měditisk, ocelotisk, heliografie, heliogravura, z rozmnožovacích desk, pořízených jednak podle původních rytin, přenesením buď elektrolytickým, to jest utvořením se jemného měděného povlaku z roztoku modré skalice, který se pak na patřičnou sílu na rubu, vylitím olova doplní, anebo mechanickým otažením tvrzené matrice do měkké oceli, která se pak rovněž tvrdí, v lázni roztoucího kyanidu draselnatého, anebo, pokud jde o novější způsob tisku: rotační hlubotisk, měkkým leptáním asfaltových kopií. Mimo to dá se však i litografický kámen z části buď odleptati, takže vznikne tiskací úroveň vyvýšená, anebo po případě proleptávati a částečně i prorývati do hloubky, čímž vznikne opět podobná deska jako pro měditisk. Pro velkovýrobu cenin se však tato odvětví kamenotisku nehodí, třeba ale o nich nicméně věděti, poněvadž by jich mohl, podle okolností, využíti padělatel. Podobným způsobem dají se ostatně modulovati i fotografické kopie na měď, částečně na mosaz i na zinek, ovšem zase nikoliv pro upotřebení ve velkém, tedy k vlastní výrobě peněz, za to však tím spíše, kde jde o malý náklad, jako na příklad k účelům napodobení ať knih- či měditisku.

Ač tu vlastně pořád ještě nejsou vyčtena všechna odvětví den ze dne víc a více se členícího grafického umění, mohla by snad tato mnohoslibná perspektiva zradit některé adepty, ze sledování další látky. Není to však tak zlé. Cvik v rozlišování těch kterých produktů dostaví se časem sám sebou.

Jen nepustit se zřetele onu trojplošnost a důležitost rozdílů z ní vyplývajících, které jsou každému oku hned patrny!

Kamenotisk, či litografie, bývá padělajícím nejpřístupnější. Spočívá na vlastnosti solenhofenského vápence, že do svých pórů ssaje mastnotu, za to však tam, kde tyto pory, mastnotou dosud neucpané, poleptají se okyseleným roztokem arabské klovatiny, stane se navlhčený povrch kamene ku přijetí mastnoty nezpůsobilým, takže žádná mastná barva na takových místech více neulpí, kdežto na místa, která byla od styku s leptavou klovatinou chráněna nánosem mastnoty, tuše, křídy nebo-tuhy, lze barvu naváleti a z nich pak otiskutím na papír přenésti. Litografie rozpadá se v nekonečnou řadu různých procesů. Výrobky z pravidla poznáváme po jejich mdlém a jaksi tupém lesku. Hrany linií, písmen a pod., nerýsují se většinou dosti ostře. Díváme-li se na otisk trochu ze strany, vystupuje barva od hladké plochy papíru, anebo jedna nad druhou, celkem nejistě, ale skoro trochu do výše; rub se však předním otiskem nejeví ani v nejmenším deformován, nýbrž jest úplně hladký. Výjimka by byla možnou jen v málo pravděpodobných případech, že by byl kámen býval specielně leptán buď na výšku, nebo do hloubky, jak již v předchozím naznačeno.

Přímý opak shledáváme za to u knihtisku, zinkografie, tisku z galvan a pod. štočků. Knihtisk vyvýšenými, ostrými hranami svých kontur pronikne poměrně hluboko do papíru, takže na příkl. zejména čísla, strojovým číslovačem tištěná, na rubu znatelně prorážejí, ze předu pak už ostrosti svých vtlačených obrysů liší se naprosto od litografovaných, offsetových i jiných plochých tisků. Srovnáme-li nějaký peníz, který vzbudil naše podezření, s jiným stejné hodnoty, a shledáme-li tak podstatný rozdíl, který se stupňuje ještě tím, že každý z jmenovaných způsobů tisku vyžaduje také barvy jinak připravené (kamenotisk mastnější, knihtisk tenčí), takže obě, když ne co do odstínu, už tím jak »sedí« se budou valně lišiti, pak listě záhy naldeme i další důkazy, že jeden z obou exemplářů jest padělán.

Ku hromadné výrobě cenin se litografie, jak praveno, valně nehodí pro nedostatek precisnosti a výraznosti. V pestrých podtiscích hrává však dosti často podřadnou úlohu. Ale dnes přechází i tato funkce většinou na přenosku (offset). Otisk rytiny přenáší se nejprve na kámen, z kamene na aluminium. Ve stroji pak se aluminium, ve válec stočené, barvícími válci nabarví, obraz se obtiskne na válec gumový a teprv z tohoto přejde na papír. Otisky offsetové také nezanechávají sledu na rubu, jsou však oproti litografiím mnohem něžnějšími, jemnějšími a bývají do papíru (který může býti i docela hrubý) jaksi zapité. Ale tolikeré přetiskování způsobuje tu a tam i v originálech lecjaké úchylky, zejména v rozměrech; nemusí tedy vždycky difference, eventuelně konstatovaná, znamenati padělek.

Nejcennějším jest a nejspolehlivějším zůstane tisk z hloubky (měditisk), při němž šíří kontury odpovídá zároveň i hloubka vyrytě brázdy, určené k tomu, aby se do ní vetřela barva, která se pak tiskem z desk, zpravidla chřátých, vsaje do vlhčeného papíru. V partiích tmavých, kde byly ryhy v desce nejhlubší, zůstane tato hustá barva na papíru ležeti ve způsobě vypouklého reliefu, takže se dá zhusta i vyhmatati. Padělaním, pomocí fotografie, docílí se obrazu třeba do detailu dosti podobného, nebyl-li originál chráněn také ještě pod-

tiskem, nebo rastrovým (mřížkovým) přetiskem, přesto nemohou míti figurální i jiné výzdoby nikdy plastičnosti originálu, kde se vesměs úměrně sesiluje každá čárka nejen co do šířky, nýbrž zejména i co do výšky nánosu barvy, takže vznikají největší kontrasty mezi světly a stíny, kdežto padělek bude následkem toho, že už každá fotografická reprodukce toto rozpětí sice zvětší, ale za to zbaví přirozených splývavých přechodů, vždycky monotonnější a olysalé vypadati, jelikož detaily míst hustých mají snahu splynouti, kdežto čárečky tenké v témže poměru se krátí a unikají. Rozšířené stíny, bez náležité hloubky, resp. kopcovitě nanesené barvy, mohou působiti, u srovnání s celkovým dojmem reprodukovaného černého originálu, nanejvýše dojmem šedi, nikdy však černě toho stupně, jakou se právě honosí vzniklý. Není-li originál černý, jeví se totéž přiměřeným zesvětlením — jaksi zprůhledněním — dotyčné barvy. Tato okolnost, ve spojení se správným rozeznáváním vodotisku, rozhoduje při posuzování anglických £, holandských zł, amerických $ i jiných.

K těmto základním vědomostem přidáme pak hravě další. Měditisk pokusí se údkladný padělatel možná nahraditi leptáním kopií na měď, heliografií, ale jest pramálo takových, jako byl pražský Bedřich Černý, aby jako autodidaktové získali praktického výcviku v tolika různých stupních stadiového postupu práce, fotografií a retuší počínaje a tiskem z hotových desk konče, a aby spojovali v sobě schopnosti, jichž následkem nevyhnutelné dělby práce, v běžném životě vůbec nikdo ani uplatniti nemůže. Někdy shledáváme se se světlotiskem, co náhražkou měditisku. Karakteristikou tohoto jest drobnohledně, ale i pouhým okem viditelné vráskité zrno (Runzelkorn), které povstává

při výrobě desk skleněných, polévaných přípravkem z piva, vodního skla draselnatého, atd., následkem scvrkání se vrstvy. Světlotiskem docílíme se sice rovněž značnější hloubky tonu, jakož i sametové teplosti, ale žádného reliefu.

Se zrnčením setkáváme se sice u měditisku do jisté míry též, zde jest však docela jiného rázu. Aby se totiž barva ve větších ploškách, na př. velkých písmenech nápisů a pod., v hlubokých ryhách nevytrhávala, drsní se původní deska zapražováním a zapražováním asfaltu, takže se pak nevyleptá úplně hladce. Znatelné výškové rozdíly v nánosu barvy však mohou povstati výhradně při tisku z hloubky (měditisku).

Skoro bez významu byla dosud pro padělání autotypie, ponévadž linií nesvědčí rozklad pomocí sítky, čili rastru, jenž slouží ku docílení polotonu. Následkem odlesku světlejších partií obrazu, tvoří se totiž v korrespondujících částečkách fotografického negativu, byla-li před tím exponována liniatura rastru a obraz sám předložen sítkou rozložen, daleko více kryeího stříbra, než-li v partiích tmavších, které zůstávají oproti prve jmenovaným pozadu, kdežto by se jinak bez sítky docílilo reprodukce pouze monotonní, bez dostatečných světelných kontrastů.

Kromě vyjmenovaných způsobů tisku přišly by pro padělání v úvahu ještě přímé fotografické otisky, kontaktní kopie, buď na bromostříbrnatém papíře, který lze určitými lázněmi místně i přebarvovati, čehož používají zejména padělatelé amerických $; anebo otisky uhlotiskové, čili pigmentové, které dávají teplé kopie značné hloubky a různých barevných odstínů. Konečně není nic přirozenějšího, než-li že se kde jaký moderný originál napodobí pomocí kyanotypie či modro-

tisku (Blaupause), kteroužto cestou, právě tak jako obdobnou negrografií a jinými, se rozmnožují ponejvíce stavitelské a strojnické plány. Tím způsobem se ovšem za žádných okolností nedá docíliti jasných a kontrastních otisků a ani sebe lepším ručním kolorítem se z nich mnoho kloudného nepořídí.

Získavše takto po řadě přehled (byť i ne úplný) různých možností, se kterými lze se setkati při padělcích, vrátíme se k jednotlivým poznatkům. Řečený již limatový rozdíl jest snadno pochopitelným, ponévadž jednak nemívá padělatel k disposici papír tak dobré jakosti, obsahující značnější %, lněné hadroviny, následkem toho bývá papír padělku buď slabší nebo silnější, ale vždy křehčí a lámavější, takže se rozpadává po několikerém přeložení; rozhodně mnohem spíše, než papír pravé bankovky. Mimo to nabývají však papíry různého se vzezření i proto, ponévadž neprodělaly oba steiné procedury. Při měditisku byl papír na př. máčen, pak v sušárně sušen, kde zkrabatěl. Proto musil po případě projíti ještě horkou lázní klihovou a kamencovou, načež byl pod silným tlakem vyžehlen, či satinován, takže pory jeho se značně roztáhly. Tu ovšem není divu, že padělek, který něco podobného neprodělal, musí se notně lišiti, ať nedostatkem tuhosti, či ohebnosti, zrovna tak, jako asi náprsenka škrobená a žehlená od nežehlené a pod.

V některých státech nebývá zvykem, přetěžovati vzhled bankovky přílišným nánosem různých barev, z nichž jedna druhou ruší. Tam spočívá za to ochrana v drahém ručním papíře, s markantním trojstupňovým vodotiskem (Handgeschöpftes dreifüniges Wasserzeichen; Filagramme). Ruční papír bývá nepřesných okrajů, jakoby otrhán, krajům pak náhle nestejnoměrně na síle ubývá. Na to padělatel obyčejně zapomene a ustřihne,

ořízne, nebo otrhá svůj výrobek zpravidla jen hladce. Při trojstupňovém vodotisku třeba zjistiti základní ton celé plochy papíru, pak prechod k místům nejen značně tmavším (obyčejně bývají to kontury obličejové a stíny písmen), ale i ku značně světlejším. Tímto pozvolným nuancováním, které povstává nestejně vyvýšeným, nebo prohloubeným drátěným pletivem válcového sita, které se přitlačuje na strojem probíhající, tuhnoucí papírovinu, vznikají lahodící a neobyčejně plastický působící, průhledné obrazy v papíru, jimž vskutku odpovídá troji různá tloušťka papíroviny. Padělatel uchyluje se k vůli oklamání k následujícím trikům:

Strukturu rukodělného papíru začasté nahražuje ražbou (gaufrage) tkaninového vzorku, na způsob obecně známých, kdysi oblíbených obchodních i jiných dopisových papírů, u nichž se tak dělo, aby se následkem této apretury zdály »pevnějšími«, ač byly naopak vlastně spíš tenčí, než obvyklá jakost. Tmavé partie vodotisku padělatel většinou přetiskuje bílou olejovou barvou, která v průhledu nepropouští světlo. Světla pak vyškrabuje. Dle toho ovšem lze si představiti výsledek. Není přechodů, protivy jsou příliš příkré, kontury místy dvojité, atd. Jiný výtečník pokusil se, jak se zdá, dokonce jakýmsi chemickým procesem (barnatými solemi) o lokální sesílení papíroviny, ale docílil zas jen násilných přechodů, oproti klidným, mírně se stupňujícím, jaké zříme u pravého vodotisku. Některé penize mají ony tři stupně rozloženy, totiž místně obrazec světější, místy zas světlejší, než jest základní průhlednost papíru. (Německé loo-M). Padělatel, hrešící na povrchnost bližních, spokojuje se někdy pouze tím, že naznačí vodotisk v obou částech způsobem stejným, místo pravého opaku. Dessiny »vodotisku«, tisknuté, neb ražené nějakým

pryskyřičným pokostem, nebo mastnotou, prozradí se velmi snadno svým strakatým povrchem.

Papír chráněný různobarevnými vlákny, která byla vtroušena do papíroviny za výroby, napodobí se buď tím, že se padělek tiskne na dva tenké listy papíru, které se slepí, když se byla mezi ně podobná vlákna vtrousila, anebo se vlákna vůbec toliko naznačují barevnými inkousty a perem, na povrchu padělku, následkem čehož, navlhčeny, pouští.

Kdo všechny tyto poučky a protiklady zevrubně uváží a sobě co nejvíce z toho zapamatuje, nemusí se vůbec více starati o popisy padělků, aniž otrocky se říditi, hledáním určitých odchylek, které snad někdy platily — dokud jich původce neopravil! Ačkoliv, nějaká směrodatná vyčtená odchylka utkví právě povšechně informovanému mnohem spíše, než-li tomu, kdo čte jednotvárné popisy bez náležité průpravy a proto si také po přečtení všechno důkladně poplete.

Při hromadném přijímání většího počtu kusů určité hodnoty souhlasně, jest nejlépe, upřiti zrak na zobrazenou tvář hlavičky a pak buď listovati palcem a ukazováčkem, anebo snímati jednotlivé listy, ale při tom netěkati po bankovce z místa na místo, nýbrž neustále fixovati, to jest nespustiti s oka, partii co možná největší, ale stále touž. Padělek, který by se eventuelně mezi pravými nalézal, prozradí se pak nejen hmatem, ale i odchylností tváře a jiných jednotlivostí. Kde se jedná o papír s markantním vodotiskem (bankovky anglické, francouzské, italské, srbské, rumunské atd.) nadzvedáme listy proti světlu a uvědomujeme si všude jsoucnost tří různě hustoty papíroviny. Nikde však nesmí býti rražba, mastný nátisk nebo rasura. Číslování musí býti zřetelné a značně padá na váhu tvar typů (číslic). Padělateli totiž ztěžka bývá po ruce číslovač,

správný rozměrem i tvarem, a jest-li číslice litografuje, jsou rozdíly rovněž značné, hlavně v ostrosti. Kde jsou ochranné přetisky, mívají sice barvu dosti podobnou oné hlavního obrazu, který porušují, ale přec jen se různí a měkce a nenápadně odrážejí, jakoby tonovaly (na př. nové holandské zl.), kdežto u padělků neodrážejí se buď vůbec, splývajíce barvou s okolím, anebo hrubě ruší souhlas. Kde nebylo lze podtisk překreslením oddělíti od celkového obrazu, napodobí se multiplikací, lepenou z fotografie malé, na originálu nekryté části podtisku, či přetisku. Jsou-li si jednotlivé části bankovek aspoň poněkud podobny, vypracovává padělatel třeba jen jednu a přenáší, k vůli úspoře práce, čtvrtky a polovičky, dle potřeby. Možnost vloudění se chyb, se tím ovšem velmi zvětšuje. Co příklad, jak se jeden způsob třeba i komplikovaně jiným nahražuje, slouží: Dessin anglické 1 £ sestává ze sametově tepího, ač ne příliš vysokého, rastrem rozloženého, rotačního hlubotisku čokoládové barvy. Padělek tištěn kamenotiskem, na místo jednou na třikrát, základ žlutohnědý, na to pak hlavní kresba červenohnědě a na konec nejtmavší místa ještě karmínem. Dojmu hlubotisku ovšem vzdor tomu nedosaženo, neboť chybí i pilovité kontury, které povstaly na originálu, rozkladem obrazu pomocí sítky. Jiný příklad mimovolného opravování originálu padělatelem: U holandských zl. jsou strojem ryté rámcové ozdoby, v podobě úponek. Některé z vodorovně čárkovaných nemají vůbec uzavřených kontur, ačkoliv husté stínované šrafování tak působí, jakoby šrafy splývaly, ony ale, svými konci, po obou stranách myšlenou konturu pilovitě přesahují, kdežto padělatel i v těchto místech úponky vnutil do přesně ohraničených obrysů. (Totéž platí o padělcích dánských). Nejisté peníze, v místech, kde jsou přes příliš pestry, bývá

záhodno lehce přejeti mokrou houbou, poněvadž se tak příkré rozdíly barev, jakými jsou na př. v podtisku chráněny naše státovky nejvyšších kategorií, americkým pestrotiskem, nedají napodobiti nijak jinak, než-li ručním přimalováním ozdob rozpustnými inkousty nebo barvami, které ovšem pouštějí. Konečně bývá slabou stránkou padělků, že se jednotlivé tisky špatně kryjí, čímž vznikají dvojí kontury a pod. U pravých takový zjev v některých případech sice také nelze vyloučiti, ale tyto jsou podrobeny přísnějšímu třídění, než aby se větší počet vadných výtisků dostal do oběhu. Nepřesnost v krytí by však značila na padělek na př. u čtyřbarevných bankovek francouzského původu, nebo německých loo-M, poněvadž vzhledem k uspořádání tiskařského stroje originálů, není možnou.

Tím by tak asi byly vyčerpány skoro všechny očekávatelné okolnosti, dle nichž se padělky od pravých beze vší pochybnosti i beze všech pomůcek a příprav rozpoznati dají. Nakonec budiž ještě zmíněno, že některé banky latinské mincovní unie spatřují jakousi ochranu i ve svém číslovacím systému. Není však žádné záruky, že by i padělatel nemohl užívati čísel správně utvořených, takže není radno se příliš spoléhati jen proto, že zkouška čísel neselhala. Kontrola osmimístného čísla provádí se pak takto: Číslo z hořejšího pravého rohu, zmenšené o jednotku (tedy předchozí nižší), násobíme dvacetidvěti, čili loo a dělíme čtyřmi; výsledek jsou tisíce. K tomu třeba přičísti toliko tisíc, kolik odpovídá dotyčné seriové písmeně (dle dolejšího sestavení). Konečně připojením čísla z hořejšího levého rohu, osmimístné číslo doplníme.

Hodnota abecedy:

francouzské:				(belgické):				rumunské:			
A	—	K	9 T 18					A	—	J	9 T 18
B	1	L	10 U 19					B	1	K	10 U 19
C	2	M	11 V 20					C	2	L	11 V 20
D	3	N	12 X 21	(W	21)			D	3	M	12 W/X 21
E	4	O	13 Y 22	(X	22)			E	4	N	13 Y 22
F	5	P	14 Z 23	(Y	23)			F	5	O	14 Z 23
G	6	Q	15 W 24.	(Z	24)			G	6	P/Q	15
H	7	R	16					H	7	R	16
J	8	S	17					I	8	S	17

Podobně u belgických bankovek dospějeme k osmimístnému číslu, zmenšíme-li číslo před písmenou o jedno, ččlíme 4, přisunuvše dvě desetinná místa, potom přidáme tisíce, odpovídající písmenám podle předeslané francouzské abecedy, až na přehodnocená poslední písmena (W 21, X 22, Y 23, Z 24), a konečně připojíme číslo, následující za písmenou seriovou.

Úloha padělatelova nekončí však vyhotovením padělků; musí je pak udávati a to bývá právě nejchoulostivějším úkolem. Vyskytly se proto nápady nejpodivuhodnější, jakými jednotlivci hleděli odvrátiti pozornost příjemců peněz, netroufali-li si, předložiti padělek zbrusu nový. Někteří je schválně zmuchlají a pošpiňují, jiní promašťují, přeložené natrhují a přelepují, atd. Jiní opět lepí částě padělků s částěmi pravých, někdy dokonce i tak, že pravou bankovku po šířce rozštípnou (neboť za určitých okolností každý papír se dá štípati) a doplní obě takto získané polovice pravých, druhou půlí padělanou, na níž si pak ani mnoho záležeti nedají, poněvadž kladou peníz obezřetně pravou stranou navrch.

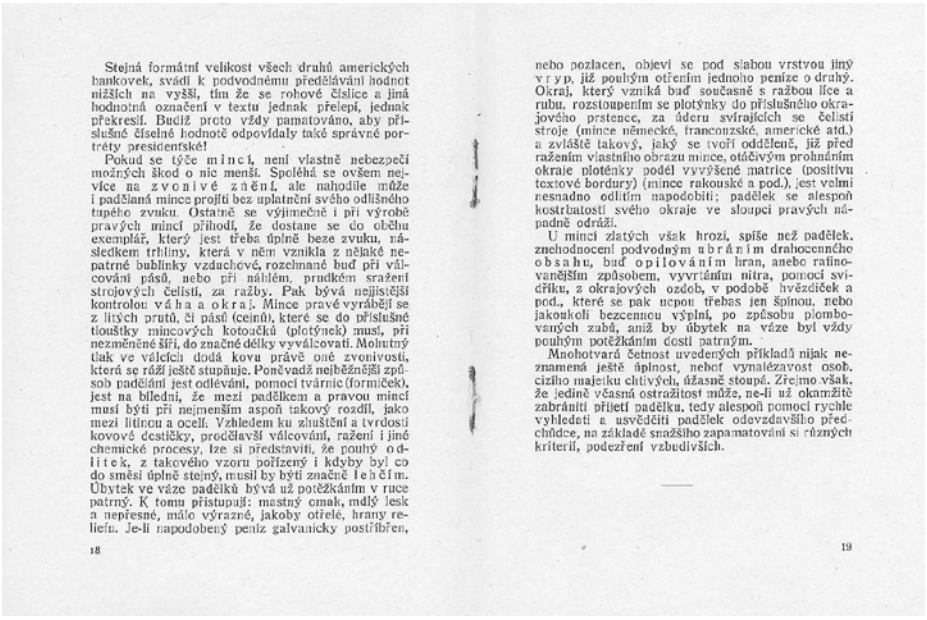

Stejná formátní velikost všech druhů amerických bankovek, svádí k podvodnému předělávání hodnot nižších na vyšší, tím že se rohové číslice a jiná hodnotná označení v textu jednak přelepí, jednak překresí. Budiž proto vždy pamatováno, aby příslušné číselné hodnotě odpovídaly také správné portréty presidentské!

Pokud se týče mincí, není vlastně nebezpečí možných škod o nic menší. Spoléhá se ovšem nejvíce na zvonivé znění, ale nahodile může i padšlaná mince projíti bez uplatnění svého odlišného tupého zvuku. Ostatně se výjimečně i při výrobě pravých mincí přihodí, že dostane se do oběhu exemplář, který jest třeba úplně beze zvuku, následkem trhliny, která v něm vznikla z nějaké nepatrné bublinky vzduchové, rozehnané buď při válcování pásů, nebo při náhlém, prudkém sražení strojových čelistí, za ražby. Pak bývá nejjistější kontrolou váha a okraj. Mince pravé vyrábějí se z litých prutů, či pásů (ceinů), které se do příslušné tloušťky mincových kotoučků (plotýnek) musí, při nezměněné šíři, do značné délky vyválcovati. Mohutný tlak ve válcích dodá kovu právě oné zvonivosti, která se ráží ještě stupňuje. Ponděvadž nejběžnější způsob padělání jest odlévání, pomocí tvárnic (formiček), jest na bílední, že mezi padělkem a pravou mincí musí býti při nejmenším aspoň takový rozdíl, jako mezi litinou a ocelí. Vzhledem ku zhuštění a tvrdosti kovové destičky, prodělavší válcování, ražení i jiné chemické procesy, lze si představiti, že pouhý odlitek, z takového vzoru pořízený i kdyby byl co do směsi úplně stejný, musil by býti značně lehčím. Úbytek ve váze padělků bývá už potěžkáním v ruce patrný. K tomu přistupují: mastný omak, mdlý lesk a nepřesné, málo výrazné, jakoby otřelé, hrany reliefu. Je-li napodobený peníz galvanicky postříbřen, nebo pozlacen, objeví se pod slabou vrstvou jiný vryp, již pouhým otřením jednoho peníze o druhý. Okraj, který vzniká buď současně s ražbou líce a rubu, rozstoupením se plotýnky do příslušného okrajového prstence, za úderu svírajících se čelistí stroje (mince německé, francouzské, americké atd.) a zvláště takový, jaký se tvoří odděleně, již před ražením vlastního obrazu mince, otáčivým prohnáním okraje ploténky podél vyvýšené matrice (positivu textové bordury) (mince rakouské a pod.), jest velmi nesnadno odlitím napodobiti; padělek se alespoň kostrbatostí svého okraje ve sloupci pravých nápadně odráží.

U minci zlatých však hrozí, spíše než padělek, znehodnocení podvodným ubráním drahocenného obsahu, buď opilováním hran, anebo rafinovanějším způsobem, vyvrtáním nitra, pomocí svidříku, z okrajových ozdob, v podobě hvězdiček a pod., které se pak nepou třebas jen špínou, nebo jakoukoli bezcennou výplní, po způsobu plombovaných zubů, aniž by úbytek na váze byl vždy pouhým potěžkáním dosti patrným.

Mnohotvará četnost uvedených příkladů nijak neznamená ještě úplnost, neboť vynalézavost osob, cizího majetku chtivých, úžasně stoupá. Zřejmo však, že jedině včasná ostražitost může, ne-li už okamžitě zabrániti přijetí padělku, tedy alespoň pomocí rychle vyhledati a usvědčiti padlek odevzdavšího předchůdce, na základě snažšího zapamatování si různých kriterií, podezření vzbudivších.

18 19

Tolik z bohaté historie tvorby československých papírových platidel, na které se podílel i dnes zapomenutý bankovní úředník Rudolf Schmaus. Zesnul dne 24. prosince 1966 ve věku 90 let a dle smutečního oznámení jeho neteří L. Fenclové a M. Nebednářové se konalo poslední rozloučení s ním 30. prosince 1966 v Praze Strašnicích.

Žármoucení oznamujeme, že dne 24. prosince 1966 zemřel po vyplněném životě, pan

Rudolf Schmaus

inspektor válečné banky v. v.

ve věku 90 let.

Pohřeb bohem koná se v pátek 30. prosince 1966 o 8.45 hod. v malé obřadní síni krematoria hl. m. Prahy ve Strašnicích.

Mlové - Kobaly 24. prosince 1966.

Jménem příbuzenstva:

L. Fenclová
nesť

M. Nebednářová
nesť

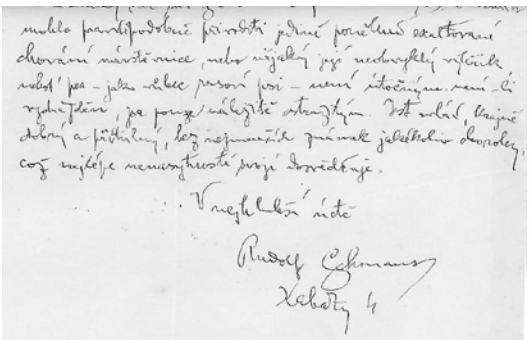

ukázka rukopisu s podpisem Rudolfa Schmause a smuteční oznámení

Martin Foukal

Kronika pobočky ČNS v Hradci Králové - rok 2016

Královéhradecká pobočka ČNS může i rok 2016 pokládat za velice zdařilý.

Stejně jako v předchozím roce výbor pobočky zajistil a zorganizoval celkem 22 členských schůzek. Tyto se konaly stejně jako v předcházejících letech v restauraci Springfild Club v Gayerových kasárnách. Na schůzkách si členové mohli vyslechnout celkem tři zajímavé přednášky: 16. ledna - Jindřich Kudrna spolu s Milanem Borůvkou: *Vojenské dekorace z roku 1866*; 5. března - Dr. J. Nejedlý: *Vyznamenání v našem vězeňství od roku 1969 do současnosti*; 15. října - Dr. Zdeněk Petráň: *Některé vzácné československé oběhové mince a jejich padělky*. Na schůzkách proběhlo též celkem 17 malých aukcí (3. prosince byla malá aukce zrušena z důvodu účasti převážné části členů na aukci v Praze). Pro členy pobočky byl zajišťován i plánovaný odběr pamětních mincí ČR (zařizují pánové M. Matlák a Č. Lipka) a sad oběživa (zařizuje MVDr. Miroslav Žurek).

V roce 2016 naše pobočka oslavila 60 let svého trvání. Dne 7. května při této příležitosti Výbor pobočky zorganizoval slavnostní schůzku, která se konala v přednáškovém sále Královéhradeckého muzea. Zde si účastníci vyslechli tři zajímavé přednášky: Ing. Jan Videman: *Moravské mince 10. století*; Petr Bárta: *Mince grošového období*; Mgr. Martin Černohorský: *Význam detektorových nálezů pro poznání historie*. Také zde byla představena pamětní medaile k výročí pobočky směrovaná také k výročí uplynutí 150 let od bitvy u Hradce Králové v roce 1866. O vzniku medaile přítomné informoval Martin Foukal spolu s autorem medaile Janem Háskem. Že se tato medaile líbila, značilo i to, že byl veškerý náklad hned rozebrán. Přítomní byli také obdarováni drobnou stříbrnou ražbou -„hradeckým ½ grošem“ z autorské dílny Jaroslava Jelínka. Tato ražba doplňuje řadu „mincí“ k výročí královéhradecké pobočky: 50. výročí – denár, 55. výročí – brakteát a nyní 60. výročí – ½ groš.

Hodnotící členská schůzka proběhla dle plánu 19. března bez jakýchkoli komplikací. Bylo konstatováno, že činnost pobočky funguje v pořádku, veškeré financování bylo bez závad.

Dne 8. října se v Praze uskutečnila Rada České numismatické společnosti. Jako delegát nás tam zastupoval předseda pobočky pan Jiří Šretr, pánové Martin Foukal, ing. Jaroslav Vobořil a MVDr. Miroslav Žurek zde zastupovali zájmy celé ČNS jako členové celostátního Výboru ČNS. Hlavním obsahem této Rady byly legislativní změny, které jsou dlouhodobě řešeny, odběr Numismatických listů a byla také vedena diskuze k již připravovanému 100. výročí ČNS, které bude v roce 2019.

V roce 2016 výbor pobočky naplánoval a zorganizoval dvě celostátní aukce numismatického materiálu. 21. února se konala již 137. aukce (1603 položek v hlavní části, 523 v korespondenční části), 18. září 138. aukce (1486 položek v hlavní části, 670 v korespondenční části). Materiál do těchto aukcí získali a zpracovali pánové M. Borůvka, M. Foukal, J. Krementák, Z. Kvasnička, M. Matlák, Z. Nechanický, J. Šretr a L. Tomek. Vyobrazení a grafickou úpravu katalogů provedl F. Awwad. Obě aukce byly organizátory dobře zvládnuty.

V roce 2016 jsme opět organizovali pro členy pobočky výlety a zájezdy. Ve dnech 11. a 12. června se uskutečnil již 5. „tajný“ výlet pod organizací pana Milana Borůvky. Navštívili jsme oblast Železného Brodu, Malé Skály a Turnova. Hlavní akce – zájezd do severních Čech proběhla 29. září až 2. října. Tuto akci k plné spokojenosti všech zúčastněných jako v předchozích letech zajistil a řídil pan Petr Bárta. Pro zájemce byl zorganizován i výlet do Pardubic za účelem zhlédnutí vystaveného pokladu – nálezu denárů. Bohužel tato akce proběhla velice decentně – účastnili se ho pouze tři členové.

pánové Šimáček a Lipka na procházce u Pravčické brány

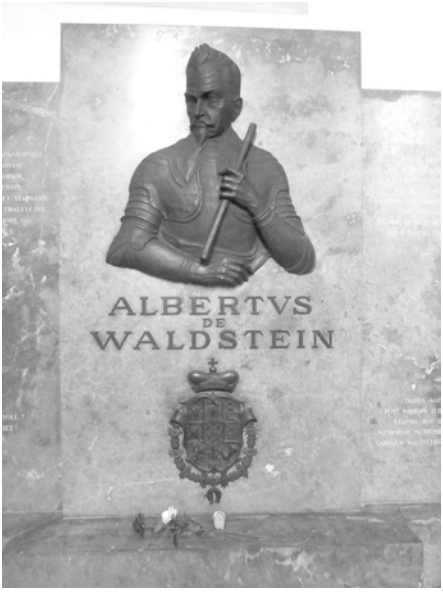

deska na hrobě Albrechta z Valdštejna

Představitelé naší pobočky, jmenovitě pánové Bárta, Borůvka a Foukal, se organizačně spolupodíleli na prezentaci naší Společnosti při veletrhu Sběratel v Praze, který proběhl 8. až 10. září.

Prováděli numismatickou osvětu laické veřejnosti a určovali jejich donesený numismatický materiál. Soukromě se naši členové také zúčastnili 45. mezinárodního veletrhu World Money Fair v Berlíně.

V roce 2016 spolu s jarním aukčním katalogem bylo vydáno pouze jedno číslo Sběratelských zpráv HK (č. 142). Jako příloha SZ vyšla publikace popisující všechny ražby a tisky naší pobočky z let 1956 až 2015. Redaktorem Sběratelských zpráv zůstává pan Martin Foukal, grafiku, obrázky a tisk zajišťuje pan Faris Awwad.

Sběratelé medailí byli v roce 2016 pobočkou jistě velice uspokojeni. V tomto roce byla emisní činnost velice zdařilá. V květnu byla distribuována medaile k 60. výročí pobočky a 150. výročí bitvy u Hradce Králové. Autorem byl Jan Hásek, ražena byla ve stříbře, bronzu a v mědi jako neprodejná. V květnu byli také členové obdarováni drobnou ražbou – královéhradeckým ½ grošem. Ten byl ražen ve stříbře 0.999 a pro zájemce i ve zlatě, autorem byl Jaroslav Jelínek. Účastníci a zájemci si mohli do svých sbírek v červnu pořídit další ražbu - tradiční pamětní kontramarku, která byla vbita do stříbra, mědi, mosazi, cínu a hliníku spolu s ražbou do mince 1 krejcaru 1816A. Na závěr roku byli členové jistě překvapeni luxusní ražbou připomínající Albrechta z Valdštejna. Autorem této ražby byl Petr Soušek a byla zhotovena v nízkých emisích v těchto kovech: zlato 0.999, stříbro 0.999, mědi, cínu a hliníku. Hliníková medaile byla neprodejná, získat ji mohli pouze účastníci zářijového zájezdu do severních Čech jako cenu v numismatickém kvízu.

Ke konci roku 2016 měla naše pobočka celkem 154 členů (z toho 4 ženy). V lednu 2016 nás opustil dlouholetý člen výboru pobočky, v letech 1977-1981 předseda pobočky a čestný člen ČNS, pan ing. Jan Marek. V tomto roce tito naši členové oslavili své významné jubileum:

60. narozeniny	Libor Bašta
	Ing. Petr Konvalina
	MUDr. Ladislav Strnad
	Ing. František Švejda
	Karel Věříš
65. narozeniny	MUDr. Tomáš First, CSc.
	Ing. Miroslav Marek
	Oldřich Verner
70. narozeniny	Josef Černý
	Jaromír Doležal
	Pavel Halaš
	Ing. Jiří Kružík
	Antonín Pravý
	Jiří Vaníček
75. narozeniny	Jan Kollár
80. narozeniny	Mgr. Oldřich Boháč
85. narozeniny	Marie Drahoňovská

Celý výbor ČNS, pobočky v Hradci Králové přeje všem jubilantům pevné zdraví a mnoho radosti ze svého numismatického koníčka.

Život královéhradecké pobočky ČNS je i nadále pestrý. Proto se můžeme těšit na následující rok 2017.

Nové ražby vydané v roce 2016
(rozměry neodpovídají skutečnosti)

Výbor královéhradecké pobočky

Plán činnosti na rok 2017

V roce 2017 plánujeme organizovat tyto akce v těchto termínech:

07. 01. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
21. 01. 2017	Schůzka s přednáškou: • Jiří Šretr: *Zlaté mince grošové doby v Evropě*
04. 02. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
18. 02. 2017	Schůzka s prohlídkou aukčního materiálu
19. 02. 2017	**139. členská aukce numismatického materiálu**
04. 03. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
18. 03. 2017	**Výroční členská schůze** s malou aukcí numismatického materiálu
01. 04. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
15. 04. 2017	Schůzka s přednáškou: • Ing. Zbyšek Šustek, CSc.: *Padělání přetisků Slovenského štátu na československých bankovkách, jejich typizace a policejní vyšetřování*
06. 05. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
20. 05. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
03. 06. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
17. 06. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
01. 07. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
05. 08. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
02. 09. 2017	Schůzka s přednáškou: • Mgr. Luboš Čížek: *Mincovnictví Ladislava Pohrobka ve středoevropském kontextu a jeho vzácné pražské groše*
16. 09. 2017	Schůzka s prohlídkou aukčního materiálu
17. 09. 2017	**140. členská aukce numismatického materiálu**
07. 10. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu + výstava medailí ze sbírky pobočky
21. 10. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
04. 11. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
18. 11. 2017	Schůzka s přednáškou: • Česlav Lipka: *Československé svatováclavské dukáty*
02. 12. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
16. 12. 2017	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
06. 01. 2018	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
20. 01. 2018	Schůzka s přednáškou: • Zdeněk Nechanický: *Kdy vznikla česká královská koruna ?*
03. 02. 2018	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
17. 02. 2018	Schůzka s prohlídkou aukčního materiálu
18. 02. 2018	**141. členská aukce numismatického materiálu**
03. 03. 2018	Výměnná schůzka s malou aukcí numismatického materiálu
17. 03. 2018	**Hodnotící členská schůze** s malou aukcí numismatického materiálu

V roce 2017 plánujeme také výlet do archeologického muzea ve Všestarech. Termín bude upřesněn podle zájmu členů.

Všechny schůzky, vždy 1. a 3. sobotu v měsíci, se uskuteční v restauraci Springfield Club v městské tržnici (Gayerova kasárna), od hlavního nádraží ČD linky MHD č. 2, 6 a 17 (4. zastávka - Magistrát města) a poté cca 5 minut pěšky nebo linky MHD č. 5, 15 (3. zastávka - Adalbertinum) a poté cca 5 minut pěšky. Začátek je vždy v 13.30 hod., malé aukce a přednášky začínají v 14.00 hod.

O dalších případných akcích a výletech budete včas informováni na našich členských schůzkách. Případné změny budou včas oznámeny na členských schůzkách.

Výbor královéhradecké pobočky

Nabídka numismatické literatury

Česká numismatická společnost, z.s., pobočka v Hradci Králové nabízí pro členy ČNS tyto numismatické publikace a časopisy:

Autor	Publikace	Kč
Brunner – Klíma	Sedmdesát let České numismatické společnosti	30,-
Foukal, M.	Pamětní ražby a tisky ČNS pob. v Hradci Králové (142)	50,-
Jízdný, M.	Katalog mincí Československa	10,-
Kounovský, J.	Československá vyznamenání za pracovní úspěchy (98)	40,-
Mixa, M.	Starosti s papírovými penězi – 1. + 2. část	150,-
Mixa, M.	Starosti s papírovými penězi – 2. část	60,-
Nechanický, Z.	Východočeská numismatická falza	90,-
Nechanický – Šafář	Kladské mincovnictví	20,-
Němečková, V.	Michal Vitanovský - medaile, plakety, drobná plastika	5,-
Novák, E.	Naši prezidenti na mincích, medailích a plaketách	600,-
Novák – Kuchař	Sokolské účelové známky	75,-
Kolektiv	Aukční seznamy od č. 105 do č. 138	15,-
Kolektiv	Sběratelské zprávy od č. 58 do č. 142 (bez příloh, výběr)	10,-
Kolektiv	Přílohy Sběratelské zprávy - výběr	15,-
Kolektiv	Autorský rejstřík SZ č. 61 – 700	15,-
Kolektiv	Autorský rejstřík SZ č. 71 – 80	15,-
Kolektiv	Autorský rejstřík SZ č. 81 – 90	15,-
Kolektiv	Autorský rejstřík SZ č. 91 – 100	15,-
Kolektiv	Autorský rejstřík SZ č. 101 – 110	15,-
Kolektiv	Autorský rejstřík SZ č. 111 – 120	15,-
Kolektiv	Autorský rejstřík SZ č. 121 – 130	15,-
Kolektiv	Autorský rejstřík SZ č. 131 – 140	15,-

Jednotlivých publikací není mnoho, objednávky budou vyřizovány dle příchodu až do vyčerpání zásob. K zásilkám účtujeme expediční výlohy a poštovné. Objednávky zasílejte na adresu pobočky:

Česká numismatická společnost, z.s., pobočka v Hradci Králové

Poštovní přihrádka 391, 500 05 Hradce Králové 5

SBĚRATELSKÉ ZPRÁVY HK č. 143, informační bulletin

ISSN 0231-9500

Vydává Česká numismatická společnost, z.s., pobočka v Hradci Králové. Časopis vychází jako bezplatná a nedílná příloha aukčního katalogu ČNS pobočky v Hradci Králové, neprochází jazykovou kontrolou.

http://cns-hk.cz e-mailová adresa: cns-hk@seznam.cz

Redakční komise SZ: Martin Foukal (marfou@atlas.cz),

Faris Awwad (awwad@seznam.cz). Tisk: K&A advertising (ka@iol.cz)

Náklad 850 výtisků. Do tisku předáno v lednu 2017.